

Recenze a zprávy o knihách

O PRINCÍPOCH SÚDOBÉHO MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA

Grigore Geamanu, *Principiile fundamentale ale dreptului international contemporan*, Editura didactica si pedagogica, Bukurest 1967, 400 str.

Práca profesora právnickej fakulty v Bukurešti doc. Grigore Geamanu „Základné princípy súdobého medzinárodného práva“ naväzuje na pomerne fundované a rozsiahle výskumnú činnosť rumunských teoretikov nielen z dávnejšej minulosti — na tradície Titulescu, ale i na práce novodobšieho charakteru. V rámci početných odborných kolektívov na právnickej fakulte, vo výskumnom právnickom ústave Akadémie, v Spoločnosti medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov sa výskumu v oblasti medzinárodného práva venuje už dlhší čas pozornosť, takže rumunská vedecká fronta sa dnes môže prezentovať rozsiahlou produkciou prieběžne zverejňovanou v rumunských teoretických časopisoch, ako *Revista de filozofie*, *Justiția nouă*, *Revue roumaine des sciences sociales*, tak rozsiahlejšími prácami, ako sú *Dreptul international contemporan* od G. Geamanu (1965), práca populárne vedeckého charakteru *Principii ale relațiilor dintre state* od C. Alexandru, početné vedecké štúdie E. Glasera a iné.

Teoretické bádanie v tomto smere v rumunských podmienkach iste nie je náhodilé a je nepochybne podnietené celkovou dnešnou rumunskou politickou koncepciou a potrebami praktickej politiky. V určitej vlne národného pohybu a emancipácie, kedy je venovaná prvoradá pozornosť ako upevňovaniu národných prvkov v živote spoločnosti, tak národného faktoru v širších reláciách medzinárodného spoločenstva teoretické práce tohto charakteru nesporne prehlbujú vedeckú argumentáciu v celkovej koncepcii národnej suverenity. Recenzovaná práca je cenným prínosom ako k obecnému poznaniu princípov všeobecne uznávaných a zakotvených v medzinárodných dokumentoch, tak ich výkladu a interpretácie v rumunskej zahraničnej politike. Zatiaľ je to jeden z najfundova-

nejších pokusov analýzy rumunskej zahraničnej politiky v realizácii základných princíпов súdobého medzinárodného práva.

Autor v pomerne rozsiahlej práci syntetizoval poznatky z dostupnej medzinárodnej literatúry ako zo západnej i zo sovietskej (i z našich československých prameňov), tak i z prác Špeciálneho výboru OSN týkajúce sa skúmaného objektu. Autor dáva k dispozícii bohatý dokumentačný materiál, stimulujúci k ďalšiemu bádaniu najmä v oblasti vzťahov medzi socialistickými štátmi, kde sa viac menej autor obmedzuje na niektoré obecné poznatky a konštatovania.

Mimo úvodnej kapitoly, pojednávajúcej o základných princíпов medzinárodného práva v celku, sú obsahom ďalších kapitol princíp suverenity štátov, rovnosť v práвах, právo národov rozhodovať o svojom vlastnom osude (právo na sebaurčenie), princíp nevmešovania do vnútorných záležitostí (neintervencia), princíp neagresie, princíp riešenia medzinárodných problémov mierovou cestou, princíp rešpektovania medzinárodných záväzkov (pacta sunt servanda), princíp medzinárodnej spolupráce, princíp mierového spolunažívania a kapitola posledná sa zaoberá prínosom rumunskej zahraničnej politiky v nastolovaní základných princípov súdobého medzinárodného práva vo vzťahoch medzi štátmi.

Autor, ako poznamenáva v úvode, sa zaoberá najdynamickejšou súčasťou súdobého medzinárodného práva, základnými princípami v ich vývojovom pohybe a revolučných zmenách, ich všeobecným výkladom a rozborom ako historických kategórií, ich úlohou v rozvoji vzťahov medzi štátmi. Autor si kladie otázku, aký je rozdiel medzi základnými princípami a normami medzinárodného práva. Pretože základné princípy predstavujú maximálne zovšeobecnenie noriem medzinárodného práva,

ich oblasť aplikácie je širšia — tento charakter im predestinuje špeciálnu funkciu v súdobom medzinárodnom práve — súc regulou, ktorá je podstatnou špecifickou črtou tohto práva. Práca podáva pomerne vyčerpávajúcym spôsobom analýzu pilieru súdového medzinárodného práva — princípu štátnej suverenity. Z hľadiska celkových východiskových úvah autora o rozhodujúcom faktore národnom a štátnom v súčasnej etape vývoja spoločnosti je potom skúmaný i princíp národnej a štátnej suverenity ako nástroj k realizácii národných cieľov.

Autor poukazuje na historický vývoj tohto pojmu od Hegela, ktorý koncipoval suverenitu ako absolútnu moc nepodliehajúcu žiadnému zákonu, až po nový obsah suverenity súvisiaci so vznikom socialistického spoločenstva a podmieňujúci tento princíp právom národov na sebaurčenie. Vychádza z triedneho hodnotenia suverenity a poukazuje, že ako element nadsťavby suverenity je historická kategória s variabilným spoločensko-politickým obsahom vo funkcii spoločensko-politického a ekonomického zriadenia. Tak je v práci poukázané na zásadný rozdiel medzi suverenitou buržoázneho štátu a socialistického, ktorý jej má vtláčať novú pečať a tento princíp posilovať. Zatiaľ čo suverenita národa za vlády buržoázie má formálny charakter, socialistická koncepcia suverenity podľa autora dala nový obsah tomuto pojmu, podmieňujúci ho právom národov rozhodnúť si o svojom vlastnom osude a tak realizovať národnú a štátnu suverenitu. So vznikom socialistických štátov a národnoslobodzovacím bojom v zmysle vytvorenia vlastných suverenných štátov, spoločensko-politický proces smerom ku konsolidácii tohto princípu sa zvyrazňuje a posiluje. Novým obsahom môžu naplniť tento pojem jediné socialistické štáty a tak vtláčať pozitívny charakter tomuto princípu v širších reláciách medzinárodného spoločenstva.

Autor hovorí o suverenite jednotlivých štátov a národov, o jej posilňovaní v zmysle plnej sebarealizácie národa. Práca profesora Geamanu obsahuje zásadné odmietavé stanovisko ku koncepciám, ktoré považujú suverenitu za pojem prežitý, zastaralý alebo reakčný, alebo snažia sa ju limitovať v prospech integračných tendencií, v ktorých sa podľa autora tento pojem rozplýva. Tieto teórie smerujúce k obmedzovaniu a potlačovaniu suverenity, tzv. teórie svetového práva a štátu, monistické teórie a iné, majú podľa autora jedného spoločného menovateľa: nemohúc koncipovať suverenitu ako neobmedzenú moc (absolútna suverenita), do-

chádzajú k záveru nezlučiteľnosti suverenity s existenciou medzinárodného právneho poriadku. Hlásajú podriadenie suverenity centralizovanej právnickej organizácii, alebo nadštátnemu mechanizmu. Autor analyzuje i ostatné teórie z arzenálu buržoáznych doktrín, teórie limitovanej suverenity, teóriu predstavanú G. Scellem, H. Morgenthauem — suverenita národa by bola anarchiou a príčinou vojen — ďalej názory o potrebe zdokonalenia medzinárodného práva premieňajúce ho z decentralizovaného na centralizované a premeny OSN v nadštátnu organizáciu. Tieto koncepcie sú podľa autora v totalnej opozícii so základnými vývojovými tendenciami našej doby, s afirmáciou národov a štátov, s ich bojom za národnú nezávislosť, s objektívnymi zákonitostami a realitami súčasnej vývojovej etapy.

V práci sa nastoží na nedeliteľnom charaktere štátnej suverenity ako vo vnútornej méré, tak v ekonomickom i politickom aspekte a vonkajších vzťahoch. Autor sa ohradzuje i proti názorom propagujúcim za účelom medzinárodnej spolupráce postupovanie niektorých atribútov suverenity medzinárodným organizáciám s nadštátnym charakterom. Na podporu tohto tvrdenia sa v týchto teóriách ukazuje, že limitovanie suverenity je obvyklý fenomén, že akékoľvek uzavretie medzinárodnej zmluvy limituje slobodu akcie štátov — čo v podstate znamená kontinuálne obmedzovanie suverenity. Tieto koncepcie podľa autora sú nezlučiteľné s nezadateľným právom suverénne rozhodovať, pretože limitovanie, ktoré ohrozuje základné funkcie štátu, znemožňuje, aby štát mohol rozhodovať ako suverenný v skutočnom význame tohto slova. Autor naopak poukazuje, že medzi suverenitou a medzinárodným právom existuje harmonické spojenie. Korelácia medzi suverenitou a medzinárodným právom sa prejavuje vo vzájomnej podmienenosti. Medzinárodné právo má slúžiť ako prostriedok obrany a upevňovania suverenity štátov. Medzi suverenitou a medzinárodným právom musí existovať vzťah koordinácie a nie supremácie medzinárodného práva a spolupráca v rámci medzinárodného spoločenstva sa podľa tohto názoru musí zakladať a rozvíjať medzi suverennými štátmi, rovnými v právach.

Autor uvádza v tejto súvislosti známe stanovisko svojej vlády k ekonomickej integrácii vôbec, i k ekonomickej spolupráci socialistických krajín v rámci RVHP, kde v podstate odmieta akékoľvek tendencie v smere obmedzenia suverenity v záujme integračných tendencií. Podľa tohto stanoviska objektívne podmienky a trend

svetovej ekonomiky smerujú k rešpektovaniu suverenity štátov a v žiadnom prípade nie k jej potlačovaniu.

Zo základného princípu suverenity autor potom vyvodzuje ďalšie princípy, najmä princíp rovnosti v právach, právo národov na sebaurčenie. Autor poukazuje na skutočnosť, že ak v súdobých politických realitách existuje dominancia mocností, tak to odporuje nielen medzinárodnému právu, ale i boju národov za nezávislosť a v tomto smere autor vyzdvihuje prínos malých národov v smere potláčania nerovnosti a diktátu sily v medzinárodných vzťahoch.

Hovoriac o sebaurčení národov, autor uvádza marxisticko-leninskú koncepciu národa ako historickú formu ľudskej spoločnosti charakterizovanú spoločným jazykom, územím, ekonomickým životom a psychologickým založením, čo sa prejavuje v existencii spoločnej kultúry. Takéto vymedzenie pojmu národa, zdá sa, dnes je už viac menej prekonané, i keď zostáva otvorenou otázkou i v marxistickej vede.

Prínosné sú niektoré autorové vývody týkajúce sa princípu mierového spolunažitia a jeho aplikácie v medzinárodných vzťahoch. V kapitole X. autor skúma vzťah tohto princípu k súdobému medzinárodnému právu. Poukazuje na úzku súvislosť medzi mierovým spolunažitím a európskou bezpečnosťou. V prehĺbení spolupráce medzi európskymi štátmi v duchu mierovej koexistencie autor vidí prostriedok k realizácii bezpečnosti na našom kontinente. Kritizuje názory, podľa ktorých princíp mierového spolunažitia je aplikovateľný len vo vzťahoch sovietsko-amerických. V tomto smere autor zdôrazňuje nutnosť iného postupu a hľadanie iných záruk bezpečnosti, ako sú existujúce zoskupenia. Kritika blokov vystúpila z rumunskej strany do popredia predovšetkým v súvislosti sa samotnou účasťou, pretože participácia v blokovej koalícii je nezlučiteľná s tendenciou k posilňovaniu vlastnej suverenity. Tieto niektoré nové pohľady a aspekty k danej problematike prináša posledná (XI.) kapitola v súvislosti s rumunskou zahraničnou politikou. Táto kapitola je cenná i svojím faktografickým materiálom a odkazmi na prameny a dokumentačný materiál k tejto problematike.

Práca profesora Geamana sa pokúša o

analýzu niektorých nových javov, ktoré sa v zahraničnej politike Rumunska črtajú. Autor poukazuje na skutočnosť, že dôsledné upevňovanie a posilňovanie princípu nezávislosti a suverenity sa zakladá na vedeckej analýze charakteristických črt epochy. V tomto smere rumunská zahraničná politika považuje za východiskovú tendenciu k spolupráci a dorozumeniu a považuje ju za základnú vývojovú tendenciu medzinárodných vzťahov. Z toho potom pramení i diferencovaný prístup k zahranično-politickému problému, aktivita smerom k prekonaniu blokovej konfrontácie i neochota akceptovať požiadavky smerom dovnútra bloku k jeho utužovaniu. Rumunsko, ako autor potvrdzuje v práci, zostáva lojálne v rámci socialistických organizácií, ovsťem ak táto spolupráca plne rešpektuje princípy suverenity, rovnoprávnosti, nevmešovania do vnútorných záležitostí. To sa týka ako spolupráce v rámci RVHP, tak v rámci Varšavskej zmluvy. Autor poukazuje na nutnosť vytvoriť nový typ vzťahov medzi socialistickými krajinami, ktoré musia plne aplikovať princípy suverenity a tým spolupracovať a pôsobiť v smere jeho rešpektovania v medzinárodnom spoľčenstve vcelku. Tieto vzťahy, ako podtrhuje autor, musia byť kvalitatívne odlišné od praktik diktátu a hegemonie silnejšieho nad slabším, nerovnosti, ako to praktikuje imperializmus. Teda ak sa dnes stretávame s pojmami ohraničenej suverenity v chápaní blokovo alebo trjednom, práca rumunského autora na rozdiel od týchto názorov je príspevkom k jej plnému uplatneniu v merítke národnom.

Ak zatiaľ zostáva údelom malých štátov, že ich suverenita závisí v tej alebo onej miere na sile, vzťahoch a záujmoch veľmocí, tak Rumunsko svojou zahraničnou politikou je príkladom par excellence, ako malá krajina môže podporovať tu tendenciu v medzinárodných vzťahoch, ktorá smeruje k ich pozitívnejšiemu vývoju, k posilňovaniu suverenity a nezávislosti jednotlivých krajín. V tomto smere je evidentný i teoretický prínos k rozvíjaniu tých stránok súdobého medzinárodného práva, ktoré smerujú k posilňovaniu jeho subjektov, k upevňovaniu medzinárodnej zákonitosti.

SOŇA MENTELOVÁ